

EWK-PRISET TILL SAAD HAJO FIRADES MED SAMTAL OM SATIR OCH YTTRANDEFRIHET

Satir är ett globalt språk som öppnar för samtal mellan meningsmotståndare. Samtidigt är balansen skör för att inte falla över i elakhet som stänger ute. Att verka som tecknare blir också allt tuffare i dagens medieklimat. Det och mycket mer diskuterades under utdelningen av årets EWK-pris till Saad Hajo 10 november, arrangerad av Arbetets museum, Dagens Arbete och EWK-sällskapet. Tidigare pristagare samtalade om betydelsen av priset, det gånga året med attentatet mot Charlie Hebdo och att Sverige snart firar att tryckfrihetsförordningen fyller 250 år.

När väl strömmen av människor som kommit för att fira Saad Hajo avtagit och den fullsatta salen på Arbetets museum lugnat sig inledde EWK-museets Carina Milde prisutdelningen med att förklara att 2015 är ett speciellt år. EWK-priset firar 15-årsjubileum och många tidigare pristagare fanns på plats under utdelningen, bland annat Riber Hansson som fick det första priset år 2000 liksom Robert Nyberg, Magnus Bard, Siri Dokken, Ulf Frödin och förra årets pristagare Lehån. Sedan priset instiftades har EWK-museet kommit igång och arbetar i EWK:s anda med yttrandefrihet och att lyfta ämnen kring alla människors lika värde. Året är också speciellt efter dådet mot Charlie Hebdo i Paris i januari. Det är dessutom snart jubileum för den svenska tryckfrihetsförordningen som fyller 250 år 2016, där prisutdelningen blev först ut i raden av evenemang för att fira det i kampanjen Fritt ord 250 som leds av Kungl. Biblioteket.

Carina Milde lämnade därefter över ordet till prisutdelarna Helle Klein, chefredaktör för tidningen Dagens Arbete och Lars Stridbäck, ordförande i EWK-sällskapet. De välkomnade Saad Hajo upp på scenen. Han är satirtecknare och utbildad vid konstakademien i Damaskus, Syrien. Sedan 2005 bor han i Norrköping tillsammans med sin hustru Sahar Burhan, även hon satirtecknare och konstnär. Helle Klein förklarade att det efter ett år med attentat mot satiren och det öppna samhället var extra viktigt att lyfta fram de modiga pennor som häcklar makten och förtryck i alla dessa former.

Jury motiverade sitt val med orden: *Saad Hajo har introducerat den arabiska satiren för svensk publik, och förtydligat hur en bild kan förmedla budskap även till de som inte kan läsa. Saad är även en aktiv röst i debatten om den politiska illustrationskonsten. Med Saad Hajo har Sverige fått en intelligent och internationellt välkänd politisk illustratör som sprider kunskap om politisk illustration såväl i Sverige som utomlands. Oförtrutet häcklar han makten i Syrien med sina teckningar i sociala medier – han låter sig inte tystas.*

Saad Hajo berättade att EWK varit en av hans största inspirationskällor, efter att han redan som tonåring i Damaskus sett en av hans teckningar – en karikatyr av Syriens förre president Hafez al-Assad. Han minns att han tänkte: Får man rita presidenten så? Det väckte hans intresse och fick honom att börja utforska satir. Därför var Saad Hajo extra glad att få EWK-priset och bli firad Norrköping, där han på olika sätt arbetat med att lyfta fram arabisk karikatyr. För karikatyr är ett globalt språk, förklarade han. Sitt tacktal avslutade han med att läsa en kort dikt om sitt arbete, hur en sorglig nyhet kan omvandlas till en teckning som ritat ett leende på den som ser den.

Efter prisutdelningen fick Saad Hajo sällskap på scenen av kollegorna och satirtecknarna Magnus Bard från Dagens nyheter och Siri Dokken från norska Dagsavisen. Under ledning av Carina Milde samtalande de om betydelsen av EWK-priset, satirteckningens ställning och den svenska tryckfrihetsförordningen.

Siri Dokken förklarade att EWK-priset 2005 innebar att hon gick från att vara en inventarie på sin tidning, till att bli en inventarie med ett utländskt pris. Det öppnade dörrar och det fina var att belönas inte bara för tecknandet, utan även för innehållet i det hon gör. Enligt Magnus Bard som fick det 2012 är priset ett kvalitetsmärke, ett viktigt erkännande. Då var det också extra värdefullt eftersom han var den enda kvarvarande anställda tecknaren på en svensk dagstidning. Tyvärr har det gångna året inneburit en tråkig milstolpe i form av även han nu är borta, i och med att han är uppsagd från DN och arbetar på frilanskontrakt. Siri Dokken berättade att hon är en av tre anställda tecknare i Norge, men att det även där blir allt tuffare att arbeta, som en del av den kris som tidningsbranschen är mitt uppe i.

Carina Milde fyllde på med att den pågående medieutredningen i ett färskt delbetänkande förutspår att det linjära utbudet av nyheter i bland annat papperstidningar kommer att försvinna. Hur påverkar trenden idag att allt fler tar del av journalistik och satirteckningar gratis på nätet och sprider dem som de vill, och att företagsjättar som Facebook och Google kommer få mer kontroll över nyhetsflödet?

Magnus Bard poängterade att kärnproblemet är att kvalitet inte är gratis. Vill medborgarna inte betala kommer istället marknaden att göra det, och vi får en journalistik som är mindre fri. Siri Dokken tog upp tråden och förklarade att kvalitet kan vara gratis, det är den ju idag när publicerade teckningar sprids vidare på nätet – men bara ett kort tag. Sedan blir människor utbrända eller byter bransch för att kunna överleva. Själv räknar hon inte med att kunna pensionera sig som satirtecknare, och har nyligen fått frågor från sin chef om sin tjänst på Dagsavisen. Han hade förklarat att hon inte direkt representerade framtiden, vilket fick Siri Dokken att svara att det gjorde inte han heller – något som fick publiken i salen att skratta gott. Något annat som också lockade till ett igenkännande skratt kring tecknarnas tuffa situation var när Saad Hajo berättade att många tidningar när de skrev om hans EWK-pris valde att publicera flera porträtt av honom istället för att visa några av hans teckningar, kanske för att de var rädda för att behöva betala.

Siri Dokken lyfte också fram hur sociala medier gör att vi kan välja att bara ta del av det vill och välja bort allt som stör oss, vilket stoppar meningsutbytet så att vi blir stående i våra egna fördomar. Utifrån sin erfarenhet som tecknare i Mellanöstern där inte gick att fritt publicera sina åsikter, förklarade Saad Hajo att han är orolig över att det ska sprida sig till Europa. Att med satirens hjälp kunna skratta åt eländet med ett leende är värdefullt eftersom det bidrar till samtal och att saker kan förändras.

Carina Milde frågade om dagens möjlighet för läsare att enkelt kritisera det som publiceras riskerar att leda till likriktning och självensur. Magnus Bard såg liksom Siri Dokken allt fler åsiktskorridorer där människor söker sig till det som förstärker deras uppfattningar. Hans recept var att satsa mer på public service som en stark oberoende röst. Han drogs själv med i en ökande polarisering, där det skulle vara lätt att som tecknare följa impulsen att släppa på och bli elak. Men det gäller att behärska sig och inte kalla folk för idioter, utan att jobba mer subtilt och öppna för samtal som når meningsmotståndare. Magnus Bard förklarade att han ju arbetar på liberala DN fastän han själv är vänster. Det gör att han kan lyfta fram alternativa perspektiv på saker, men det går inte att ”lura” sig in hos läsaren genom att skrika.

Siri Dokken var också rädd för polariseringen, och lyfte fram att det då blir allt viktigare att fånga gemensamma erfarenheter för att beröra. Hon citerade en bra beskrivning hon hört, om att lyckad satir är som att mata små barn – du måste börja med lite löjligheter för att få dem att öppna munnen för alla nyttigheter.

Carina Milde tog som nästa punkt det dödliga attentatet i januari mot satirtidningen Charlie Hebdo och hur vi kan gå vidare efter det. Utifrån hur EWK-museet arbetar med att försöka ta ett steg tillbaka, öppna upp för samtal och sedan komma tillbaka med nya tankar frågade hon hur alla närvarande tecknare, journalister och andra deltagare skulle kunna samlas och se vägar framåt.

Saad Hajo förklarade att dådet varit extra tungt eftersom han kände flera av tecknarna. Att de snälla och filosofiska personerna blev mördade var svårt att förstå, dessutom vid ett tillfälle när redaktionen hade samlats för att göra en insats mot rasism. Saad Hajos kommentar var att något har gått snett i världen, och att tecknare i den här globala byn måste stödja varandra, vara kunniga om de områden de kommenterar och våga fortsätta arbeta även om de blir rädda. Och göra det med ett leende, inte med elakhet.

Siri Dokken ville göra motstånd mot omvärldens krav på att alltid vara tydlig och ta ställning i sina teckningar. För henne är kvaliteten istället att hitta en skör balans. Han liknade satir vid en sufflé, men den görs med primitiva verktyg och blir oberäknelig. Hur en bild tas emot är svårt att förutse, vilket visade sig med Muhammedkarikatyrerna. Hon funderade på om förmågan att kunna kommunicera mer globalt kanske är en generationsfråga, där äldre lätt blir nostalgiska över gamla gemensamma referenser som inte längre är aktuella. Samtidigt ser Siri Dokken hur hennes dotter kommunicerar med vänner runt om i världen på ett sätt som går långt över huvudet på henne. Kanske utvecklas bildspråket på samma sätt och ger tecknare en rikare verktygslåda. Lär sig dagens unga bemästra det, och om det går att försörja sig som satirtecknare, får de kanske tillgång till ett större och mer intrikat universum än vi har.

Magnus Bard lyfte fram vikten av att stötta yttrandefriheten i andra länder, genom att liksom Norge ge skydd till tecknare men även genom vara ett gott exempel. Han berättade om hur han på ett seminarium i Vietnam nyligen visat en av sina satirteckningar av Putin, som ett sjödjur i Östersjön – och hörde hur publiken drog efter andan, ”Kan man göra så där med Putin?” Att inspirera unga och visa att man kan teckna så är viktigt, ett bevis på det är ju hur EWK:s bild av Syriens president hade fångat Saad Hajos intresse när han var ung.

Saad Hajo avslutade med att undra om EWK-museet kanske kunde vara en agent för att satir i samarbete med tecknare, för att lyfta att den är betydelsefull i det offentliga samtalet. Riber Hansson fyllde i från publiken att de syndikat som sedan länge sålt vidare teckningar till tidningar inte går bra och kan betala så mycket längre. Carina Milde förklarade att hon gått med i Martin Schibbyes Blank Spot Project för medborgarfinansierad journalistik, och där arbetar för att lyfta fram satirteckningar. Än så länge har det varit lite svårt att nå fram till journalisterna och få dem att förstå att det inte handlar om att skriva om tecknare, utan arbeta tillsammans med dem. Hon lovade att arbeta vidare för att få fler att få upp ögonen för satiren.

Efter prisutdelningen kunde besökarna se resultaten av en studiecirkel i serieteckning för en grupp syriska ungdomar som nyligen har anlänt till Sverige. Under hösten hade de skapat bilder tillsammans med serietecknaren Joanna Hellgren och cirkelledare Jenny Aronsson i ett gemensamt projekt mellan ABF i Norrköping, Grafikens hus och Arbetets museum.

Text: Andreas Nilsson

Foton: Niclas Fasth